

MARADÉKOK BOLTJA

(Egy visszavonuló levelei)

LOPAKODIK-É A KÖRZETESÍTÉS?

Kedves B.!

Most, hogy ráérő nyugdíjasként pergetem az idő rokkáját (!?), olvasgatok ezt-azt. Kissé régebbi dolgokat is – manapság luxus –, így a Ladányi–Szelényi szerzőpárosnak „Az újrakörzetesítés társadalmi ára” című cikkét (Kritika, 2005/1) kisfalvakról, a falvak elsorvasztásáról és a „gumicsontról”, a „körzetesítésről”. Talán el is sikakadtam volna felette, régi dolog, én is megtettem a magamét ezt-azt hozzátevé a kérdéskörhöz. Azonban a „téma” a levegőben van vagy az utcán hever – a nem kívánt rész törlendő –; politikusaink vizionálnak faluhalált s ami ezzel egyenlő, nemzethalált, látni vélnek falvakra acsarkodó gaz összeesküvőket, vihart kavargy „kisposta” bezárása, publicisták írják le, hogy X egy kicsinyke kis faluban született, az alig hatezer lakosú Körösnagykecskeden, s még elnökeink – mármint az MTA elnökei – is kötelességüknek érzik tenni valamit a falvak „felemelkedéséért”. (Vadonatúj elnökünk ebbéli megnyilatkozására még érintőlegesen visszatérek.) Ezért e néhány hevenyészett megjegyzés a fent említett cikk kapcsán:

- Először is megjegyzendő: a tanulmány két különböző dolgot „csúsztat össze” – figyelme: csúsztatás! –: a „klasszikus aprófalvas tünetcsoportot” és a falvakban halmozódó szegénység gondjait. A „klasszikus aprófalvas tünetcsoportot” a települések mérete váltja ki: a kis lélekszámú falvakban szükségképpen kicsiny a munkahelyek választéka, kevés a magasabb presztízsű munkahely; aki a kis falvakból magasabb iskolát végez – szociális kapilláció, ne feledjük, szociológusokkal vitázunk! –, aligha talál magának megfelelő munkát szülőfalujában. A kisfalvak népének legfőbb munkaadója, a mezőgazdaság egyre kevesebb embernek nyújt megélhetést; munkavállalás céljából vagy ingázó életmódra kell adnia a kisfalvak lakóinak, vagy továbbállni. Megindul az elvándorlás, mégpedig a szelektív elvándorlás: a második világháború utáni évtizedekben elsősorban a fiatalabbak, az iskolázottabbak, a szakmával rendelkezők, a vállalkozó kedvűek, a tehetősebbek költöztek el, s ez természetesen torzította, nem egyszer végzetesen és véglegesen a helyben maradók társadalmiszociológiai jellemzőit (öregedő, alacsonyan iskolázott, szakmával nem rendelkező, a kedvezőbb életlehetőségeket nyújtó településekbe költözés anyagi terheit viselni nem tudó lakosok alkotta helyi társadalmak). Az elvándorlást gyorsítja, a helyben maradók életvitelét nehezíti az alapfokú intézmények többségének hiánya (ezt sérelmezik a „faluvédők” leginkább), ami tovább

csökkenti a munkalehetőségeket, az „értelmiségi” munkahelyek (pedagógus, óvónő, orvos, állatorvos, jegyző, pap stb.) számát, s nehezíti a helybéliek számára ezen intézmények igénybevételét. Mindehhez persze sok minden társul: értéküket vesztik az ingatlanok, gyengül az érdekérvényesítő képesség, alacsonyok a jövedelmek, gyérek a tömegközlekedési eszközök járatai és így tovább. Ezek a klasszikus aprófalvas tünetek. Kétségtelenül nem függetlenül ezektől a folyamatoktól növekszik e falvakban a szegények száma, aránya, súlyosbodnak a szociális gondok, lesz „cigánykérdés”. De mindez már nem a településméretetek szükségszerű következménye! (Mondhatjuk azt is: az előbbi problémacsokor elsősorban „települési” kérdés, területfejlesztési eszközökkel orvosolható [?], az utóbbi pedig szociális kérdés.) Ezt bizonyítja, hogy a falusi szegénység nem csak a kistalvakban halmozódik, hanem a nagyobb településekben is. Jelzik ezt az utóbbi hónapok konfliktusainak színhelyei is: Olaszliszka, Monok, Jászladány (az egész Jászság), Zámoly stb. nem kistalvak.

Magam e hevenyészett levélben az előbbi kérdéskörhöz fűzök néhány megjegyzést.

- Majd minden faluvédő megnyilatkozás axiomatikus, magyarázatra, bizonyításra nem szoruló kiindulópontja, hogy a kistalvak romlása valamiféle „külső”, „felső” hatás, beavatkozás, összeesküvés, merénylet, aknamunka eredménye: vagy a falusi, tradicionális, népi értékekre érzéketlen technokraták, álmodernizátorok sötét akciója, vagy a nemzet életerejét tápláló magyar falu szívcsakrájából kihajtó égisz érő életfa gyökerét rágó nemzetárulók (előttem van a kép, kedves B.?) mesterkedése, esetleg csak csekély értelmű település-tervezők, közigazgatók balfogása, de mindenképp *külső akarat* – az „akaratot” hangsúlyozom, tehát való helyzettől, tényektől, folyamatoktól független valami – eredménye. Pedig a településállomány és a településhálózat alakulását végső soron különböző *reálfolyamatok* határozzák meg, a gazdaság változó struktúrája, munkaerő-szükséglete, a telephelyválasztását befolyásoló feltételek változása, a technológia-technika új lehetőségei, a társadalom értékítéletei, igénye, „álmai” határozzák meg. El lehet-e tekinteni pl. attól, hogy hazánkban az agrárkeresők még a második világháború után is a keresők több mint felét tették ki, ma pedig (pontosabban 2001-ben) öt és fél százalékát, még a községek esetében is csupán a keresők egytizedét. (De a mezőgazdasági jellegű munkát végzők aránya még kevesebb!) Márpedig a „klasszikus” falu elsősorban a mezőgazdák – a „parasztok” – s az őket kiszolgáló lakosság – szatócs, korcsmáros, kovács, molnár, borbély, iskolamester, jegyző, pap, harangozó, javasasszony, boszorkány stb. – települése volt, következésképp arányuk egytizedére, számuk 1949 és 2001 között 2 millió 190 ezerről 203 ezerre való csökkenése *alapvetően* megváltoztatta a falvak (a mezőgazdasági jellegű települések!) helyzetét, a falusi lakosság „helyhez való kötöttségének” erősségét; a helyi mezőgazdaság munkaerő-szükségletének drasztikus csökkenése valószínűleg kiirtotta magából a falusi lakosság egy részét. Vagy figyelmen

kívül hagyhatjuk-e a közlekedés forradalmi változásait? Elképzelhető-e gyalogos közlekedésre alapozott szuburbanizáció? Elképzelhető volt-e 150 évvel ezelőtt a gyáripar erős koncentrációja helyi energiaforrások nélkül? Ma viszont az elektromos távvezetékek, olaj- és gázvezetékek vagy akár csak a vasút birtokában ennek nincs akadálya. Elképzelhető volt-e a terciér szektor ilymértű felduzzadása (Magyarországon 2001-ben a keresők 61,6%-a dolgozott a terciér szektorban), ennek a városnövekedésre gyakorolt ösztönző hatása az agrártermelés és a gyáripar termelékenységének megsokszorozódása nélkül?

Hogy mennyire *nem* a fondorlatos akarat cselszövései a falvakban zajló folyamatok, bizonyítja sok egyéb mellett, hogy már a dualizmus korában (megint nem a Te kedvedért teszem ide zárójelbe kedves B., hogy 1867–1918 között) is a kisfalvak voltak a településállomány legkevésbé vonzó képviselői: 1880 és 1910 között az ezer főnél kisebb települések vándorlási vesztesége 2 millió 163 ezer fő volt (az 1880. évi lélekszámuk 49%-a; igaz, e veszteséget a természetes szaporodás részben pótolta, de még így is csökken e községcsoport lakóinak a száma), még az 1000–5000 lelkes települések is vándorlási veszteséget szenvedtek (1880 és 1810 között 7%-nyit), s számottevő népességvonzásra csak a 10 ezer főnél népesebb települések tettek szert. Igaz, két tényező ekkor még elfedte a kisfalvakból való menekülést: egyrészt a természetes szaporodás részben pótolta az elvándorlók hagyta ürt – de nem teljesen –, másrészt ekkor épp a falvakban megélhetést nem találók – földnélküliek, törpebirtokosok, napszámosok – fordítottak hátat szülőfalujuknak, tehát a helyben maradók társadalmi összetétele nem romlott.

A példák hosszan sorolhatók; el kell fogadnunk, hogy „objektív folyamatok” is befolyásolják a falusi térségek folyamatait, mégpedig hosszabb távon meghatározó módon.

- De nem állja meg a helyét a „körzetesítéssel” kapcsolatban gyakran elhangzó „vád”, hogy a második világháború utáni korszak, a hatvanas, hetvenes években zajló körzetesítés volna kizárólag felelős a kisfalvak alapfokú intézményeinek hiányáért, s hogy „régén” minden faluban volt iskola, tanító, pap, jegyző, posta, miegymás. Nem volt! Az Őrségben vizsgálódva számba vettem a két világháború közötti alapfokú intézményhálózatot; az akkor 50 önálló községet számláló tájon 37-ben (!) már a harmincas évek végén sem működött jegyző, 15-ben pedig elemi iskola, akkor amikor az OTK vagy más átkok még nem keserítették a falvak életét. Gödörháza (ma a fazekasságáról nevezetes Magyaroszombatfa része) monográfusa, Gayer Gyula 1936-ban vette számba, hogy a legközelebbi vasútállomás 11 km-re, orvos 14 km-re működött, lelkész Kercán, posta (igen, posta!) Senyeházán tevékenykedett, piac elérhető közelségben nem volt. Ennyit az egykori alapellátásról! Ezzel korántsem akarom tagadni a „körzetesítés”, az alapfokú intézményhálózat megritkulásának a tényét, de az izomból lökött lözungok igazságtartalmának nem árt utánanézni.

- Visszatérve a Ladányi–Szelényi cikkekre: félreértést okozhat, ha elemzéseinkben nem teszünk különbséget az ország egyes régiói között. Máshogy történnék a dolgok a Kisalföld (Nyugat-Magyarország) aprófalvaiban, mint az ország északkeleti tájain, vagy Baranyában, Biharban. Jól el lehet vitatkozni dolgokon, pedig mindkét félnek igaza lehet, csak az egyik fél a Szombathely vagy Sopron környéki kisfalvak helyzetéről beszél, a másik a Cserehát vagy a Bodrogköz falvairól. Hazánk egyes országrészei, tájai között a kisfalvak helyzetében is gyökeres különbségek lehetnek, így a helyzetelemzések merőben eltérő eredményekre vezethetnek. Egy, a falusi települések tipizálásához végzett kutatómunka szerint (Beluszky Pál–Sikos T. Tamás: Változó falvaink [2007]) ma a falvak helyzetét első renden munkaerő-piaci helyzetük határozza meg – a lakosság gazdasági aktivitása, a munkanélküliek aránya, az elérhető munkahelyek távolsága, az átlagos jövedelem, az iskolázottság stb. –, csak másodsorban a településnagyság és az intézményellátottság. Így érthető, hogy Vas, Zala, Veszprém, Győr-Moson-Sopron megyék kisfalvas vidékein a tipikus aprófalvas jelenségek kevésbé befolyásolják a falvak életét, munkaerő-piaci helyzetük viszont viszonylag kedvező. E falvakat járva aligha lehet a falvak módszeres tönkretételéről, haláltusájáról, a nemzet életére törők kútmérgezéséről – de hol vannak ott manapság kutak?; a sümegi kistérség lakosainak 99,2%-a, a sárvarinak 98,7%-a, a celledömölkiniek 98,3%-a, a letenyeinek 98,1%-a vezetékes vizet használ! – siránkozni.
- Meg aztán nincsenek örökéletű igazságok a falvak világában sem. A mai településpolitikai viták érvkészlete, közhelyei, féligazságai a hetvenes–nyolcvanas évekből származnak, s csak nagyritkán érzékelik a változásokat. Ezért írhatják a cikk szerzői, hogy az 1971-es OTK (a Nálad fiatalabbak kedvéért, kedves B.: Országos Településhálózatfejlesztési Konceptió) körzetesítési törekvéseit „...a maga idejében ebből a szempontból korszerűnek minősíthetjük; a hazai regionális tervezők hasonló szellemben jártak el, mint nyugati kollégáik”. Hát nem.

Nem, mert 1971-ben a „körzetesítés” feltételei alapvetően mások voltak Magyarországon, mint „Nyugaton”. Ott, a „tehetősebb országokban” az elemi iskolák megtehették, hogy saját mikrobuszokat tartsanak, s a tanítás kezdetén és végén a tanulókat lakásuk kapujáig fuvarozzák. (Nálunk a menetrendszerű Volán-járatok gyakran már egy–másfél órával a tanítás kezdete előtt „letették” a tanulókat a község buszmegállójánál, s a kisdiákok jobb esetben az iskolaépületben várhatták meg a tanítás kezdetét.) A „nyugati” országokban már a hetvenes években majd minden falusi család rendelkezett autóval, telefonnal; utak is voltak. A kommunikáció a 2–3–5 km-re fekvő „központi faluval” kevesebb gondot jelentett, mint Budapesten a hasonló funkciójú alapintézmények felkeresése. S a telefonok „másik végén” szolgáltatások is voltak. (Akkortájt, a hetvenes évek végén [?] nálunk is vetítették az E. T. című fantasztikus filmet; fiamat kísérve magam is fantasztikusnak találtam, no nem a földön kívülit, hanem azt, hogy a szuburbia lakói telefonon rendelhettek éjnek évadján pizzát, s az kiszáratva meg is érkezett! Ma vá-

rosainkban ez már nem megy csodaszámba, de épp ezt mondom: változnak az idők, változnak a feltételek.)

Ugyan emiatt vitatható a cikk azon megállapítása, miszerint a „...javasolt területi reform az 1971-es országos településhálózat-fejlesztési terv által kialakított rendszer restaurációjának tekinthető”. Ha figyelmesen tanulmányozzuk a kialakulóban levő mikrokörzetekbe ’önként’ társuló települések jegyzékét, feltűnik, hogy az majdnem azonos az 1970-es, 1980-as években működött ’közös tanácsi körzetekkel’. Az azonos területi kiterjedés nem jelent feltétlenül restaurációt, ha az igazgatási-ellátási egységek tartalma eltérő.

– No, akkor az alapellátás, a „körzetesítés”.

Vessünk egy pillantást az ország településállományának nagyságrendi tagolódására!

1. TÁBLÁZAT

Magyarország településszerkezete

Lélekszám	A települések száma	Az összes %-ában	Lakosság számuk 2005	Az összes %-ában
– 199	327	10,4	39 128	0,4
200 – 499	706	22,4	239 035	2,4
500 – 999	686	21,8	498 889	4,9
1000 – 1 999	644	20,5	928 389	9,2
2 000 – 4 999	500	15,9	1 500 464	14,9
5 000 – 9 999	141	4,5	985 369	9,8
10 000 – 19 999	79	2,5	1 114 205	11,0
20 000 –	62	2,0	4 792 640	47,4
Összesen	3 145	100,0	10 098 119	100,0

Forrás: KSH.

Magyarországon a települések több mint felében, bő 1700 községben ezren sem élnek – általában ezer főnél húzzák meg a kistalvak lélekszám-határát –, ezernél több községünk lélekszáma az ötszázat sem éri el – aprófalvak –, s majd negyed-félszázat (negyedfélszáz!) kétszázán sem lakják. (Persze mérsékli a gondot, hogy a 200 főnél kisebb falvakban az ország lakosságának 0,4, az 500 főnél kisebbekben 2,8%-a él.) Működhet egy 200 lelkes faluban húsbolt? Azért épp a húsboltot említem – „magamtól” nem tenném! –, mert a Szerzők a húsboltot is felsorolják a kistalvakból hiányzó intézmények között. Országos adatok szerint manapság kb. 3300 ember tart el egy-egy húsboltot; hogy működhetne tehát egy két-háromszáz lakosú faluban húsbolt? Erre is választ kellene adni annak, aki a „húsbolt” bekörzetesítésén kesereg! Kereken kétezer lakosra jut egy-egy körzeti orvos, hat és félezerre egy házi gyermekorvos. Hasonló a helyzet a gyógyszertárral, a TV-szerelővel, de bizonyára a plébániával vagy parókiával is. Az ágas-bogas közigazgatási-államigazgatási feladatokat ellátó közigazgatásnak (jegyzőségeknek) sem ad elegendő munkát 2–300 lakos. (U. p. Emlékszik még valaki a régi helységnévtárak rövidítésére? Igen: utolsó posta! Mert a „régiben” sem működött minden

faluban postahivatal.) Tetszik, nem tetszik, falvaink egy részében egyszerűen nem lehet az alapfokú intézmények teljes választékát működtetni, ahogy a „technokraták” szokták volt mondani, nem lehet minden falu mellé egy rendőr(őrsöt) állítani. Egyébként nem csak az „állam körzetesít”, „körzetesítenek” például az egyházak is! Aprófalvas vidékeinken akár fél tucat falu lelki üdvéért is egyetlen pap, lelkész felel! Miért nem molesztáljuk a „körzetesítésért” az egyházakat is? A kereskedőszolgáltató magánvállalkozó pedig eredetileg sem telepedett le a kislefalvakban s ő tudja, miért! (Megtérülés, jövedelmezőség, forgalom, választék...)

Nem állítom, hogy az állam, a közigazgatás, a szakhatóságok, minden rendűrangú illetékes minden esetben jól kezeli a kislefalvas településszerkezetből fakadó gondokat. Nem vitatom, hogy bőkezűbb költségvetési támogatások mellett a helyi önkormányzatok mozgásteret növekedhetne. Vannak területek, ahol a „mértgazdaságosság” nem lehet szempont. Kétségtelen, hogy a kislefalvakban élők alapellátását – iskoláztatás, egészségügyi ellátás, államigazgatási feladatok stb. – is biztosítani kell az illetékeseknek. De nem feltétlenül helyben! S ha az „állam” körzetesít, nem is kéne lopakodnia! Legfeljebb azért teszi, mert tudja, hangzatos frázissal – érvek nélkül! – hangulatot lehet kelteni a „falusi nép üldözése” miatt.

– Sto gyelaty? – kérdezte a területfejlesztés egykori klasszikusa. Törődjünk bele falvaink egy részének nyomorúságába? Nos, említettem, az elaprózott településszerkezet – nem is aprófalva, hanem szórványtelepülés – Európa boldogabbik felében nem jelent súlyos hátrányokat – munkaalkalom-hiányt igen, ezért itt is csökken a lakosságuk –, ráadásul napjaink értékrendje előnyöket is lát a rurális térségekben (tisztább környezet, a „természet” közelsége, kevesebb stressz, olcsóbb [?] életvitel stb.). Ehhez az állapothoz közelít Nyugat-Magyarország. Itt, ahol a munkanélküliség alacsony, a jövedelmek megközelítik-elérik az átlagot, a falvak – a kislefalvak is! – lassan szuburbizálká alakulnak, az egyéni közlekedés térhódításával az alapfokú intézmények, szolgáltatások felkeresése nem jelent túlságos terhet. Kétségtelenül más a helyzet az ország keleti felében (meg persze a Dél-Dunántúl egyes tájain is). Itt a „kommunikációs forradalom” szerény eredményeket ért el, kétségtelenül nem oldja meg a kislefalvak problémáit. Noha itt sem a „klasszikus kislefalvas jelenség” a fő baj, hanem a helyi gazdaság s általában a foglalkoztatás siralmas állapota. Az e téren elért javulás jótékonyan hatna az alapellátás igénybevételi lehetőségeire is. Igaz, erre pillanatnyilag kevés az esély. Vannak persze többé-kevésbé jó megoldások. Előbb egy filmre hivatkoztam; hivatkozhatnék gyéren lakott amerikai vidékeken napjainkban játszódó filmekre is: ezekben rendre felbukkan a „vidék” „komplex alapellátó intézménye”, a szatócsbolt, kávézó, gyógyszerértár, nyilvános telefonállomás, a posta – figyelem: posta! –, a benzinkút, olykor a seriffhivatal funkcióját betöltő drugstore. Valami ilyesmi akar lenni a falugondnokság is. Vegyes funkciójú – esetleg „mozgó” – intézmények működtetésébe a magántőke is beszállhatna, közösen az „állam” intézményeivel.

Megfordítható a kiindulópontul szolgáló cikk következtetése, miszerint a „...közlekedési feltételek javulása, a személyautó elterjedése, a telekommunikációs forradalom pedig megfordítják a népességkoncentráció évszázados trendjét. Ha a körzetesítés elhibázott politika volt az 1970-es évek elején, az ipari munkahelyek száma erőteljes bővülésének, a teljes foglalkoztatás és a munkaerőtartalékok kimerülésének időszakában, akkor ma sokszorosan hibás elképzelés ezt a politikát feleleveníteni”. A „kommunikációs forradalom” éppen, hogy lehetővé teszi a „körzetesített” alapfokú intézmények felkeresését, szolgáltatásaik igénybevételét aprófalvas vidékeinken. S még egyszer: az aprófalvak hiányos alapellátása nem „politika”, fondorlat, hanem szükségszerű elemeket – s zömmel azokat! – tartalmazó folyamat. Nem is kellene „lopakodni”, csak megmagyarázni, miről van szó. (Igaz, a fene se figyel ebben az országban észérvekre, könnyebb elkurjantani: nyomják Krahácot!)

- A fenti szerény javaslatok persze a „szegények és cigányok gettójává” alakuló kisközségek szociális problémáit nem oldják meg. A gettósodás a településméretektől nem teljesen független, ám más okok által mozgatott folyamat, megoldását is máshol kell keresni. (Hol, megtalálható-e? – más kérdés.)
- Végül – ígéretemre visszatérve – Akadémiánk (új!) elnökének e tárgykörben megfogalmazott „iránymutatásáról” néhány szót. Az Elnök Úr előadását csak kivonatossan ismerem, napilapok rövid közleményei alapján. A Falu c. folyóirat rendezte konferencián hangzott el, feltehetően napvilágot is lát teljes terjedelmében a folyóiratban, akkor még visszatérhetek rá. Csak két állításról röviden. Azt mondotta az Elnök úr, hogy a „...lakosságnak a falvakból a városokba való áramlását meg kell állítani, ezt a kedvezőtlen folyamatot mielőbb fontos lenne megfordítani”. (Arra most nem térek ki, hogy ezen óhaj a kiscsapat edzőjének taktikai utasítását juttatta eszembe: „Fiúk, sorozatos góllövessel kell az ellenfél védelmét megzavarni!”) Jó ötlet, csakhogy valaki – tán a nép, az istenadta – közel húsz évvel ezelőtt lenyúlta. Városaink ugyanis közel két évtizede vándorlási veszteséget szenvednek, vagyis többen költöznek városból községekbe, mint fordítva. 1990-ben Budapest még némi vándorlási nyereséget mutathatott ki, a többi város vándorlási mérlege már ekkor veszteséges volt, aztán 1991-től már a főváros is egyre gyorsabb ütemben veszti el lakosságát a vándormozgalom révén is, a többi várossal egyetemben. Volt év, amikor 23–24 ezer főt tett ki a városok vándorlási vesztesége, vagyis egy nagyobb városnyi „nép” telepedett át „vidékre”. (Persze, a városból való kiköltözés okai, irányai különbözőek, ebben benne van a szuburbanizáció is, már ha a „kiköltözők” községi jogállású településekre távoztak, ami Budapest környékén egyre nehezebb.) A fenti adatok korántsem titkosak, a statisztikai kiadványok évről-évre közlik azokat (mindössze utána kellene nézni!). A kisfalvak „helyi intézmények” megőrzésére vonatkozó javaslat megfogadásának lehetőségét l. fenn. Végül a falvak kapcsán Illyés Gyula, mint akit a vidéki közösség adott a nemzetnek. Vidéki, de nem falusi! Maga Illyés Gyula szentelt hosszú passzusokat annak megértetésére, hogy a

„falu” és a „puszta” – gyermekkora színtere – milyen merőben eltérő világ volt akkoriban! A puszták felszámolása viszont nagy nemzeti egyetértés mellett folyt – helyesen –, mára a cselédek ezen közösségei, települései eltűntek, vagy átalakultak. Hja, ily kacifántos világ a „falusi”!

Zárom soraim azzal, hogy már Tessedik Sámuel, egyike első „településtervezőinknek” is észlelte a kislelkek hátrányait a 19. század elején, merthogy azokban még kovács nem ténykedik, pedig hol volt ekkor a körzetesítő technokrata, az OTK és egyéb szörnyűségek.

Budapest, 2008. augusztus 14.

Barátsággal

Pál
(Beluszky Pál visszavonuló)